

Stapvoets naar het onbekende

Het verhaal van vijf boerenjongens uit Rossum die met hun paard en wagen een groep verslagen Duitse soldaten terug moest brengen naar hun vaderland.

Een konvoi van vijf boerenwagens

De bevrijding was aanstaande, in de verte waren de kanonschoten duidelijk hoorbaar, geallieerde vliegtuigen veegden door beschietingen de straten schoon en in Rossum liep de spanning op. Het was Witte Donderdag, 29 maart 1945. Een groep verslagen Duitse soldaten, ingekwartierd in verschillende gebouwen en bij particulieren in en rond het dorp Rossum, broedden op een plan om heelhuids en zo snel mogelijk terug te keren naar hun vaderland. Er was geen brandstof meer voor hun voertuigen en het was gevaarlijk op de weg. Het snode plan ontstond om een aantal boerenjongens uit het dorp op te roepen, zeg maar te dwingen, om hen met hun eigen paard en wagen naar hun 'Heimat' terug te brengen. Dit zou op de weg voor de vijand, die vanuit de lucht patrouilleerde, misschien niet zo opvallen. De Duitsers hadden geen andere keus.

Een bevel werd uitgegeven. Op Goede Vrijdag 30 maart, vroeg in de morgen, zou een groep van vijf boerenjongens klaar moeten staan met hun beste paard en wagen en met voldoende proviand voor dier en mens, om de groep Duitse soldaten weg te brengen. Het avontuur, waarvan het einde geheel onzeker was, kon beginnen. Volgens onderzoekgegevens werd boer G.J. Sanderink uit Volthe gesommeerd een groep van vijf jongens bij elkaar te zoeken.

Aangewezen werden: Antoon Elderink, (De Roatger) Jan Bosch, (latere wethouder) Johan Maseland, (Loak) Herman Scholten, (Hesmöl) allen uit Rossum en Hendrik Weuste (knecht erve Legtenberg) uit Volthe. Johan Maseland zou als contactpersoon fungeren.

Echter omdat Jan Bosch van de hooizolder was gevallen en niet in staat was mee te gaan bood zijn broer Gerard Bosch aan om zijn plaats in te nemen, dit om dreigende represailles te voorkomen. De Duitsers waren in paniek en hadden haast, dus was voorzichtigheid geboden. *'Jan, ik goa wal, wat vun peerd zal'k metnemmen'* en na overleg werd de zwarte vos voor de wagen gespannen. Een onbekende bestemming, onbekende omstandigheden, en vooral een ongewisse terugkeer. Communicatie was niet mogelijk. Kwamen ze ooit nog wel terug?

Het vertrek

Vroeg in de morgen van 30 maart, het was Goede Vrijdag, vertrekt de groep van vijf wagens, beladen met een groep Duitse soldaten.

Enigszins gehavend en verslagen zien ze eruit, jonge kerels, merendeels dienstplichtig die verlangden naar huis. Zij waren in principe ook slachtoffer van de ellendige oorlog. Verder op de wagens enkele fietsen die men had gevorderd, wapens, wat huisraad en summiere persoonlijke spullen. Het verhaal gaat dat de inwoners

Figuur 1 R.K. Kerk te Rossum. Het vertrekpunt

van Rossum op Witte Donderdag en Goede Vrijdag hun fietsen meenamen in de kerk, bang voor diefstal.

Als ze de Tramweg inrijden klopt een van de vijf mannen aan bij Weusthof, wonend naast café Stegge ('t Peulleke) en meldt: *'Stien, zeg effen teggen de oons dat wie weg bint veurt, wie goot op 'n Doarp (Denekamp) op an en wieder wet ik het nich. Zeg mer dat alles good geet'*

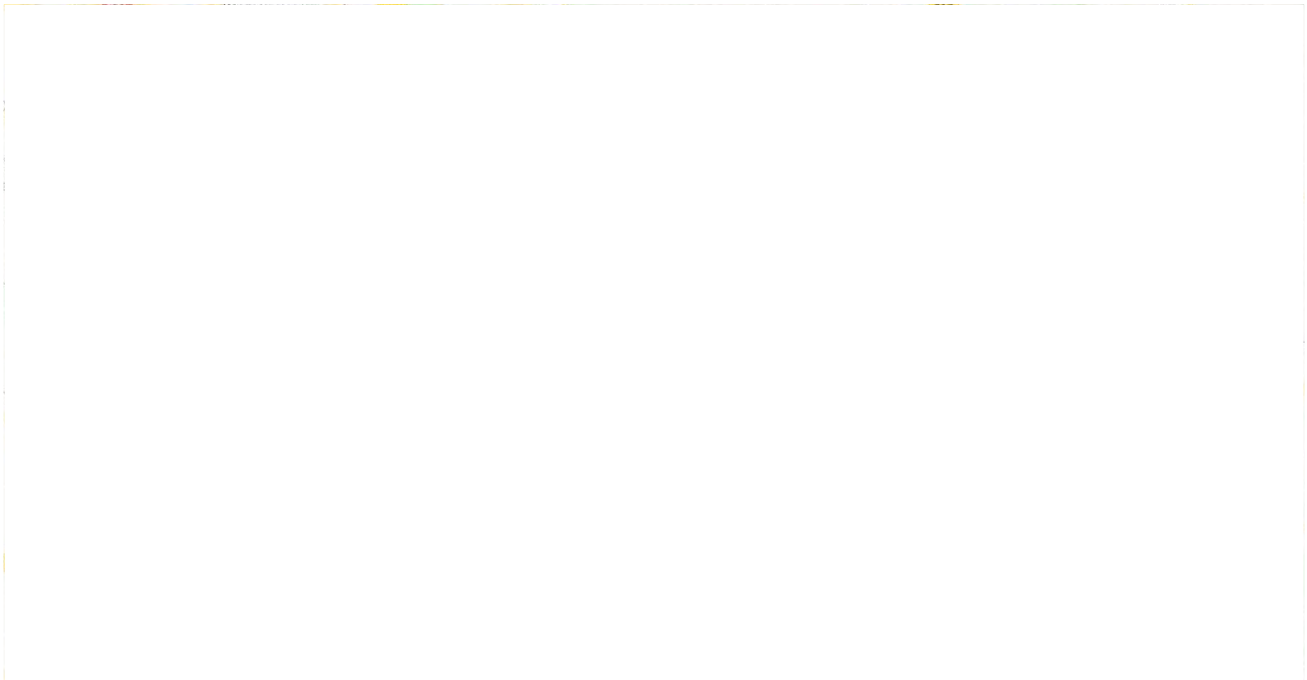
De Denekamperstraat was leeg, Denekamp ontwaakte en bij de grens was geen Duitse grenswacht te zien. Ook zij hadden hun post verlaten en zochten een goed heenkomen.

*Figuur 2: Een voorbeeld van paard en wagen dat waarschijnlijk werd gebruikt. Het is ook mogelijk dat er geen overkapping op zat.
Uit: www.haflingerstalhetdolland.nl*

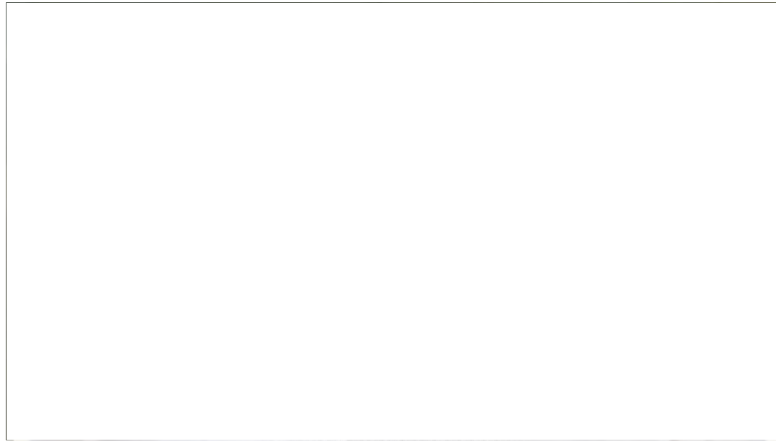
Op die dag, eind maart 1945 wordt vanuit de Achterhoek een deel van Twente bevrijdt en rukken de bevrijders op naar het noorden en oosten. Sinds D-day, juni 1944 waren ze onderweg en hadden na alle onderbrekingen en tegenslagen zin om op te rukken naar Duitsland en zodoende een einde te maken aan deze ellendige oorlog. Het was ook nodig, want vanuit het oosten naderden de Russen.

Het konvooi met de 5 Rossumse jongens gaat echter stapvoets naar het onbekende, via Nordhorn gaat het richting Lingen, het maximale wordt geëist van de mannen en hun paarden. Het geallieerde front nadert. Net voorbij de stad Lingen, na een tocht van zo'n 50 km wordt er overnacht in het dorp Ramsel. Onderweg moet men af en toe de weg verlaten om dekking te zoeken voor de geallieerde vliegtuigen. Het wordt steeds gevaarlijker. De Duitse soldaten zitten wezenloos voor zich uit te staren en zijn met hun gedachten bij thuis, daarbij zich realiserend dat ze ooit deel uitmaakten van een troepmacht die onverslaanbaar

Figuur 3 De route zoals afgelegd. In rood de route met paard en wagen, in groen de route die lopend werd gevolgd. Tekening Bert Wolbert

leek te zijn. En nu werden ze, verslagen, naar huis gebracht door een vijftal Rossumse boeren. Hoe kan het verkeren. Via de plaatsen Freren, Thuine, Fürstenau en Schwagstorf komen ze aan in Ankum. Op grote afstand is de grote Artländer Dom van deze stad zichtbaar. Onderweg wordt er met enige regelmaat gepauzeerd en overnacht, waar en wanneer is niet duidelijk. Wij zijn dan wat tijd betreft ergens rond de Paasdagen. Enschede is op 1 april, de 1^e Paasdag bevrijd. Op 2 april, de 2^e Paasdag worden Oldenzaal en Rossum ingenomen door de bevrijders. Iedereen is blij, echter er is ook een grote angst en twijfel in het dorp. Naast de vreugde verlost te zijn van 5 jaar onderdrukking weet men niet hoe het is gesteld met hun vijf dorpsgenoten. Rossum is de oorlog zonder noemenswaardige schade doorgekomen, maar de vijf jongens zijn niet thuis. Zijn ze nog in leven, waar zijn ze en komen ze ooit nog terug. Van de andere kant, de vijf mannen rijden in een konvooi richting oost, onwetend van de bevrijding in hun dorp. De groep Duitsers overleggen koortsachtig, het aantal beschietingen vanuit de lucht neemt toe, de wegen worden vrijgemaakt voor het oprukkende bevrijdingsleger. Men besluit om de geasfalteerde hoofdweg richting Bersenbrück niet verder te volgen en naar het noorden te trekken richting Lönigen/Cloppenburg in de deelstaat Nedersaksen. Een minder gebruikte weg. Onderweg waren de afgelopen dagen al verschillende gesneuvelde Duitse militairen en kapotgeschoten militaire voertuigen langs de weg aangetroffen. Men wilde dit lot niet treffen.

Figuur 4 Inscriptie boven deur Hammermann foto: Martin Bosch

Boer Hammermann

Die avond bereikt men het dorp Nortrup en draait men het erf op van boer Hammermann. Men wordt vriendelijk ontvangen en krijgen de gelegenheid hun paarden te verzorgen en te stallen. Onze vijf mannen vinden een goede slaappleaats. Tot hun verbazing horen ze de volgende morgen: *‘Wir gehen heute nicht weiter, die Pferde bleiben im Stall’*. Het is op de weg te gevaarlijk. Omstreeks dat tijdstip passeren de geallieerde troepen het gebied waar zij zich bevinden, op weg naar het noorden en Berlijn. Men blijft veilig bij boer Hammermann. Na enkele dagen twijfel komen de Duitsers met een opmerkelijk mededeling. *‘Wir fahren morgen nach Quakenbrück und du musst eine Wahl treffen’*. De vijf jongens worden voor een keus gesteld. Samen met hen de weg vervolgen naar het noord-oosten of zonder de Duitse soldaten weer terug naar huis, maar dan ook zonder paard en wagen. Lopend dus. Men is er snel uit. Terug naar huis en zij nemen met pijn afscheid van hun trouwe paarden en laten ook de wagens achter. Maar op die ochtend van vertrek naar huis doet men ook een merkwaardige ontdekking, Antoon Elderink is verdwenen. Hij is op zijn eentje aan de terugreis begonnen. Dit blijkt echter achteraf, want de overgebleven vier wisten niet waar hij was gebleven.

De terugreis

Wij zijn dan ergens aan het einde van de eerste week van april en de vier mannen nemen afscheid van boer Hammermann, ze krijgen zelfs van hem nog broodbonnen mee. Ze kiezen op advies van de boer de kortste weg langs de spoorbaan en gaan richting het dorp Bibben en overnachten in boerenschuren. Het gaat voorspoedig maar verderop naar het westen moet men een paar rivieren oversteken en de bruggen liggen eruit. Opgeblazen door de Duitsers om de oprukkende geallieerden tegen te houden, maar nu een obstakel voor de mannen. Ook zien ze onderweg wat de oprukkende geallieerden hebben aangericht, dode soldaten, kapotgeschoten gebouwen en voertuigen, het is een grote chaos. In figuur 5 zien

Figuur 5 Tijdspad van oprukkende geallieerden. bron: <http://www.wegnaardebevrijding.nl>

we hoever de oprukkende geallieerden zijn gevorderd. Op 18 april zijn ze al bij Bremen. Nogmaals realiseren de jongens zich welk een geluk zij tot nu hebben gehad. Vol goede moed trekken ze meer naar noordelijk richting Haselünne om de rivier de Hase te kunnen oversteken. Maar ook deze brug was opgeblazen. Op advies van de bewoners ging het naar het noorden richting Meppen. Hier moet men over het kanaal en de rivier de Ems en dit lukt want de Hefbrug is niet beschadigd. Achter Meppen wordt overnacht en overlegd hoe verder te trekken. Van de lokale bevolking krijgt men wat te eten en ook bonnen en geld om voedsel te kopen. Men trekt naar het westen, door het veen naar Rühlertwist en verder naar Emlichheim. De gedachte was om bij deze stad de rivier de Vecht naar het zuiden te volgen en zo via Neuenhaus de grens bij Lage te bereiken.

Bijna thuis

Na enkele dagen stevig doorstappen, waarbij het behoorlijk afzien was, kwam men aan in Lage. We zitten dan toch ergens in het midden van april 1945 en in Rossum is men na de euforie van de bevrijding weer overgegaan naar het normale leven. De vele vluchtelingen die nog in het dorp en op de boer rondom logeren helpen driftig mee om alles weer op orde te krijgen. Maar er is ook grote onzekerheid. Komen de vijf jongens Scholten, Weuste, Elderink, Mazeland en Bosch, die toch op 30 maart met onbekend bestemming zijn vertrokken, nog wel weer terug!

Bij de grens boven Ootmarsum wordt het viertal opgewacht door enkele mensen die signalen hadden opgevangen dat men er aankwam. Ook waren er leden van de Binnenlandse Strijdkrachten bij aanwezig. Als een lopend vuurtje gaat het vooruit naar Rossum dat de mannen er aankomen. Toen de Rossumer *Zwiers (de Koarsmid)* dit bericht hoorde kon hij zijn emoties niet bedwingen en rende naar de boerderij van Bosch en riep al van afstand *'De jongs komt der wier an, ze loopt an disse kaant van Oatmoske'*.

Later deze middag komt Gerard Bosch weer thuis, net zoals de anderen. Wat magerder, ongeschoren, en met kleding die zo de was in kan. Bij de 'niendeur' gooit hij een grote jutezak op de grond met hierin het complete tuig (*'n selln*) van de zwarte vos. De gehele weg heeft hij dit meegedragen. Enkele dagen nadien komt Antoon Elderink alleen thuis. Ook hij heeft heel wat te vertellen.

Dit verhaal is tot stand gekomen omdat Gerard Bosch, jaren later, steeds in fragmenten dit verhaal heeft vertelt aan zijn neef Martin Bosch. Deze heeft het op papier gezet en is de bron van dit verhaal. Johan Mazeland heeft later getracht de gehele reis op een kaart uit te tekenen. Ook deze was in het bezit van Martin en dankzij hen kunnen we dit verhaal navertellen.

Bert Wolbert

Oldenzaal, december 2019

Met dank aan:

Gerard Bosch†, Johan Maseland†, Sientje Elderink-Scholten†, Marcel Scholten, Hans Racer Palthe, Marietje Sanderink-Helthuis, Martin Bosch.